

U Zagrebu 2009.

Izdavač:
Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske

Za izdavača:
Luka Mađerić

Idejno rješenje naslovnice:
Bestias dizajn d.o.o.

Priprema:
Bestias dizajn d.o.o.

Tisak:
Bestias dizajn d.o.o.

Naklada:
1 000 primjeraka

Publikacija ovog istraživanja dio je aktivnosti projekta „Potpora provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije“. Projekt je sufinanciran kroz program PROGRESS od strane Europske komisije – Glavne uprave za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti.

Isključivu odgovornost za sadržaj ove publikacije snose projektni partneri: Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, Ured pučkog pravobranitelja i Centar za mirovne studije.

Stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne predstavljaju službeni stav Europske komisije niti je Europska komisija odgovorna za daljnju upotrebu informacija sadržanih u njoj.

Izrada ove publikacije
je sufinancirana
od strane Europske
komisije

ISTRAŽIVANJE O STAVOVIMA I RAZINI SVIJEŠTI O DISKRIMINACIJI I POJAVNIM OBLICIMA DISKRIMINACIJE

Provedeno od strane:

Agencije za istraživanje tržišta, medija i javnog mijenja – Puls

Pripremljeno za:

Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, Ured pučkog pravobranitelja i
Centar za mirovne studije

UREDNIK: GORDAN BOSANAC

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. METODOLOGIJA	9
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA - GLAVNI NALAZI OBA ISTRAŽIVANJA	13
3.1 Socijalna distanca	14
3.2 Upoznatost građana sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije	21
3.3 Raširenost diskriminacije	28
3.4 Osobno iskustvo	34
4. SAŽETAK	39

1. UVOD

Raditi na suzbijanju diskriminacije znači raditi na smanjenju nasilja u društvu. Diskriminacija može biti interpretirana kao jedan od pojavnih oblika nasilja. Osjećaj poniženja i nemoći kod žrtava diskriminacije jednako je neugodan osjećaj kao i kod žrtava fizičkog nasilja. Zato kada želimo raditi na suzbijanju diskriminacije moramo biti svjesni da ujedno radimo i na suzbijanju nasilja. Nasilje naravno nije jednodimenzionalan problem gdje bi mogli prstom uprijeti u jedan uzrok i uklanjanjem tog uzroka ukloniti i nasilje. Izvori nasilja su u pravilu višestruki, a na njegovom suzbijanju treba raditi na više razina i iz različitih perspektiva. Ista je stvar i s diskriminacijom.

Jedan od okidača za diskriminatorno ponašanje, ili mogući preduvjet za diskriminaciju, zasigurno su naše vlastite predrasude prema različitim društvenim skupinama. Teško je „izmjeriti“ samu diskriminaciju. Štoviše, diskriminaciju je ponekad i izuzetno teško dokazati u sudskom procesu, ali izražene predrasude i stereotipi koji leže u nama dobar su indikator za potencijalno diskriminatorno ponašanje. Upravo smo ovim istraživanjem željeli istražiti ne same pojavnosti diskriminacije, već predrasude ukorjenjene u našem društvu prema različitim društvenim skupinama, tj. onim skupinama koje Zakon o suzbijanju diskriminacije štiti. Zakon prepoznaje ukupno osamnaest osnova po kojima je diskriminacija zabranjena. Iz većine osnova izveli smo neke od društveno neprihvatljivih tvrdnji te istražili do koje se mjere građani i građanke RH slažu ili ne slažu s navedenim tvrdnjama, odnosno prema kojim skupinama postoje više ili manje izražene predrasude. Rezultate bi mogli grupirati u četiri kategorije. U prvu kategoriju ulaze one osnove prema kojima građani/ke imaju nešto manje izražene predrasude i stereotipe (tj. manje od 20% ispitanika/ca podržava stereotipne teze o pojedinim društvenim skupinama), to su: obrazovanje, invaliditet i HIV pozitivan status. U sljedeću kategoriju ulaze osnove prema kojima su predrasude nešto izraženije, odnosno između 20-25% ispitanika/ca se u potpunosti ili djelomično slaže s izrazito stereotipnim tvrdnjama na osnovi nacionalnosti, spola, rase, seksualne orijentacije, vjere i bračnog statusa. Dakle, gotovo svaki četvrti, tj. peti ispitanik/ca ima stav primjerice da bi mu bilo neprihvatljivo da njegovo dijete stupi u brak s osobom druge vjere, nacionalnosti, boje kože, ili smatra da žene i muškarci ne mogu imati jednake uloge u društvu. Ta statistika upućuje na još uvijek veliki broj predrasuda u našem društvu. Ipak, ovdje ne smijemo ispustiti i drugi pogled na ovu statistiku koji govori da se 75-80% naših sugrađana/ki ne slaže s tako radi-

kalnim tezama. Još izraženije predrasude (kod 30-40% ispitanika/ca) nalazimo prema članstvu u sindikatu, kao i prema mladim i prema starijim osobama (iz kojih je moguća diskriminacija na osnovi dobi). U zadnju kategoriju ulaze one teze s kojima se slaže više od 50% ispitanika/ca a tiču se socijalnog statusa i političkog uvjerenja. Naime 61% ispitanika/ca smatra da *ljudi skromnijeg porijekla teško mogu dostići one koje dolaze iz uglednih obitelji*. Ova obeshrabljenost socijalnim statusom možda upućuje na sve vidljivije klasne razlike u našem društvu koje mogu dovesti do diskriminacije na osnovi socijalnog podrijetla. Ipak, najviše se ispitanika/ca (67%) složilo s tvrdnjom: *postoje ljudi čiji politički stavovi su takvi da bi im trebalo zabraniti pojavljivanje u medijima*. Ovaj rezultat nas može upućivati na manjak političke kulture slušanja stavova koji su u potpunoj suprotnosti s vlastitim stavovima. U konačnici, ovakav isključujući stav može dovesti ne samo do diskriminacije osoba na osnovi političkog uvjerenja nego i do ograničavanja slobode govora.

Da bi radili na smanjenju predrasuda i stereotipa nije dovoljno samo provoditi medijske kampanje. U to smo se uvjerali i s kampanjom koju smo organizirali prvenstveno s ciljem da se više građana/ki upozna s postojanjem Zakona o suzbijanju diskriminacije. Kampanja koja je koristila upravo radikalne teze pune predrasuda prema određenim društvenim skupinama nije naravno promijenila stavove građana/ki, ali je povećala vidljivost Zakona. Ovo istraživanje provedeno je prije i nakon nacionalne kampanje o diskriminaciji u Hrvatskoj, i rezultati nakon kampanje govore o podjednakom broju ispitanika/ca s predrasudama prema određenim društvenim skupinama. Istovremeno, kampanja je upoznala više ispitanika/ca sa činjenicom da je u RH na snazi Zakon o suzbijanju diskriminacije. Prije kampanje 42% građana/ki je znalo za Zakon, dok nakon kampanje za postojanje Zakona zna njih 51%. Također značajan podatak iz istraživanja jest da velika većina ispitanika/ca smatra kako je u našem društvu bilo potrebe za donošenjem ovog Zakona (85%), što je važna podrška samom Zakonu koji je u javnosti prilikom izglasavanja nailazio i na žestoke kritike.

Ovo istraživanje jasno je pokazalo kako znatan broj ispitanika/ca ne zna prepoznati diskriminaciju, te da kada i doživimo diskriminaciju nismo je spremni olako prijaviti nadležnim institucijama. Problem koji je i od ranije poznat, a ovo istraživanje ga je još jednom potvrdilo, je da građani/ke imaju malo povjerenja

u institucije nadležne u provođenje ovoga Zakona, tako da većina ispitanika/ca ne vjeruje da će se donošenjem Zakona stvari promijeniti na bolje, tj. da će Zakon pridonijeti suzbijanju diskriminacije. Ovaj podatak veliki je izazov za sve institucije nadležne za primjenu Zakona: od sudova, Ureda pučkog pravobranitelja, medija pa do nevladinih udruga. Nema sumnje da je Zakon o suzbijanju diskriminacije svojevrsan novitet u našem društvu (iako su neke antidiskriminacijske odredbe postojale i ranije kao zasebni članci u pojedinim zakonima), te da je velika odgovornost upravo na svima nama koji želimo raditi na suzbijanju diskriminacije. Ta odgovornost polazi i od točke koliko smo vrijednosno uistinu spremni prihvatiti svih 18 osnova za diskriminaciju koje poznaje ovaj Zakon, te koliko ćemo raditi na primjeni Zakona zbog političke korektnosti, a koliko zbog istinskog uvjerenja da je diskriminacija nepoželjno ponašanje. Naime, jedna od opasnosti koja leži u „pravosudnom pristupu“ suzbijanju diskriminacije je svakako da se učimo nediskriminatorno postupati zbog političke korektnosti – kako ne bi bili kažnjeni. Dakle, na inithnoj razini možemo zadržati npr. izuzetno rasističke, homofobne ili seksističke stavove dok se u našem postupanju tih stavova moramo riješiti. Upravo zbog tog paradoksa, na suzbijanju diskriminacije nije dovoljno raditi samo putem mehanizama ovog Zakona, već kao i kod borbe protiv nasilja, borba protiv diskriminacije zahtjeva čitav niz mehanizama: od edukacije do sudskog procesa. U konačnici bi nam svima cilj trebao biti što manje tužbi, a što više preventivnih akcija koje će rastakati predrasude i stereotipe ukorijenjene u dijelu našega društva.

Vjerujem kako će ovo istraživanje provedeno od *Agencije za istraživanje tržišta, medija i javnog mijenja - Puls* biti inspiracija svima koji žele raditi na suzbijanju diskriminacije u Hrvatskoj.

Gordan Bosanac
Centar za mirovne studije

2. METODOLOGIJA

Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske u suradnji s Centrom za mirovne studije i Uredom pučkog pravobranitelja naručio je istraživanje o stavovima građana i građanki o rasprostranjenosti raznih oblika diskriminacije u društvu te osobnim iskustvima diskriminacije. Istraživanje se provodi u okviru šireg projekta u kojem sudjeluju navedene organizacije, a koji ima za cilj informiranje građana o pravima koja proizlaze iz novog Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Planirano je da istraživanje bude provedeno u dva vala. Prvi val prije pokretanja javne informativne kampanje, a drugi po njezinom dovršetku. U ovom izvještaju su predstavljeni usporedni rezultati oba vala istraživanja te glavni nalazi drugog dijela istraživanja provedenog nakon pokretanja kampanje.

Prvi val istraživanja je proveden u periodu između 21. i 28. svibnja 2009.. Drugi dio istraživanja proveden je između 2. i 9. prosinca 2009..

Istraživanje je provedeno metodom telefonskog intervjua uz korištenje CATI (Computer Assisted Telephone Interviewing) sustava na uzorku punoljetnih građana Republike Hrvatske. Uzorak je nacionalno reprezentativan, dvo-etapno stratificiran (prema regiji i veličini naselja). U oba vala istraživanja je sudjelovalo po 1300 ispitanika/ca. Maksimalna pogreška uzorka je +/-2,7%.

Slučajnost uzorka je osigurana u nekoliko koraka:

- » Slučajnim izborom naselja unutar stratum – stratumi su definirani prema regiji (6 tradicionalnih regija) i veličini naselja (4 kategorije veličine naselja)
- » Slučajnim odabirom telefonskog broja kućanstva
- » Slučajnim izborom ispitanika u kućanstvu (TCB tablice)

Na ovaj način je osigurana potpuna reprezentativnost uzorka, a eventualna odstupanja strukture uzorka od strukture populacije prema ključnim obilježjima kao što su spol, dob, obrazovanje i radni status naknadno su korigirana poststratifikacijom.

Tablica 1. Demografska struktura uzorka – prvi val istraživanja

		N	%
CIJELI UZORAK		1300	100%
SPOL	Muški	601	46%
	Ženski	699	54%
DOB	Do 30 godina	293	23%
	Od 30 do 44 godina	340	26%
	Od 45 do 60 godina	320	25%
	Više od 60 godina	348	27%
OBRAZOVANJE	Osnovna škola	495	38%
	Srednja škola	641	49%
	Viša škola/Fakultet	164	13%
TIP NASELJA	Grad	793	61%
	Selo	507	39%
REGIJA	Zagreb i okolica	322	25%
	Sjeverna Hrvatska	234	18%
	Slavonija	231	18%
	Lika i Banovina	111	9%
	Hrvatsko Primorje i Istra	152	12%
	Dalmacija	249	19%
NACIONALNOST	Hrvati	1190	92%
	Ostali	110	8%

Tablica 2. Demografska struktura uzorka – drugi val istraživanja

		N	%
CIJELI UZORAK		1300	100%
SPOL	Muški	599	46%
	Ženski	701	54%
DOB	Do 30 godina	286	22%
	Od 30 do 44 godina	344	26%
	Od 45 do 60 godina	318	24%
	Više od 60 godina	352	27%
OBRAZOVANJE	Osnovna škola	499	38%
	Srednja škola	639	49%
	Viša škola/Fakultet	162	12%
TIP NASELJA	Grad	785	60%
	Selo	515	40%
REGIJA	Zagreb i okolica	324	25%
	Sjeverna Hrvatska	238	18%
	Slavonija	233	18%
	Lika i Banovina	114	9%
	Hrvatsko Primorje i Istra	153	12%
	Dalmacija	238	18%
NACIONALNOST	Hrvati	1187	91%
	Ostali	113	9%

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA - GLAVNI NALAZI OBA ISTRAŽIVANJA

3.1 SOCIJALNA DISTANCA

Na samom početku ispitanicima su pročitane tvrdnje s ciljem mjerenja socijalne distance prema pojedinim društvenim skupinama te na koji način građani percipiraju određene društvene skupine kao što su pripadnici druge vjere ili nacije, druge boje kože, različite spolne orijentacije itd.

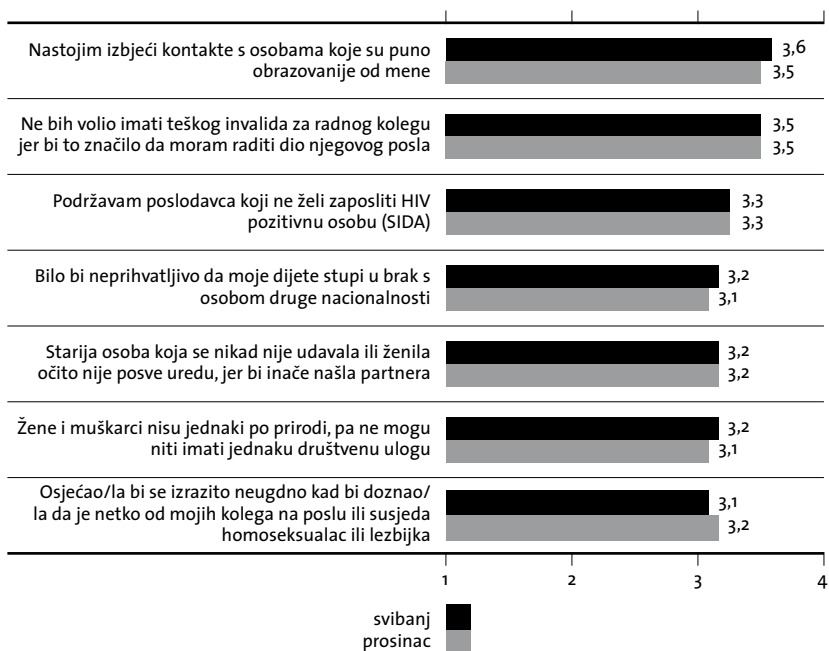
U oba vala istraživanja pokazalo se kako najmanje ispitanika nastoji izbjeći kontakt prema osobama koje su nižeg obrazovanja te prema osobama s invaliditetom. Rezultati drugog vala istraživanja ne pokazuju velike i suštinske razlike u odnosu na prvi val istraživanja. Dio građana ipak pokazuje nerazumijevanja prema pojedinim skupinama što ukazuje na neke duboko ukorijenjene predrasude. Svakako je potrebno istaknuti kako i dalje većina građana pokazuje otvorenost prema društvenim skupinama i nikako se ne smije podleći generalizaciji. Određene društvene skupine ili situacije stvaraju određenu mjeru nelagode za određeni dio građana. Prema starijima, ali i mladima dio građana iskazuje nešto češće nepovoljnije mišljenje. Više od 1/3 građana smatra kako su mlađe generacije i neodgojene, dok oko 1/3 građana za starije osobe smatra kako su manje sposobne od mladih. Stupanje u brak s osobom druge vjere, nacionalnosti ili boje kože je neprihvatljivo za otprilike 1/4 građana, dok ostali pokazuju otvorenost prema tim situacijama. Pojedine skupine građana su otvorenije i pokazuju manju socijalnu distancu prema većini društvenih skupina, to su prvenstveno mlađe osobe, osobe višeg obrazovnog statusa, osobe iz urbanih krajeva te osobe iz Zagreba i okolice i Istre i Primorja. S druge strane starije osobe, osobe nižeg obrazovanja i osobe iz ruralnih krajeva pokazuju nešto veću socijalnu distancu. Osviještenost mladih generacija prema potrebama drugih društvenih skupina je na višoj razini dok se kod starijih i niže obrazovanih građani češće mogu uočiti predrasude i stereotipi prema pojedinim društvenim skupinama. Osobe koje se ne osjećaju kao vjernici također pokazuju veću otvorenost, tj. manju socijalnu distancu prema različitim društvenim skupinama.

Tablica 3 – prvi val. Za svaku izjavu mi recite da li se vi s njom U potpunosti slažete, uglavnom slažete, uglavnom ne slažete ili se uopće ne slažete?

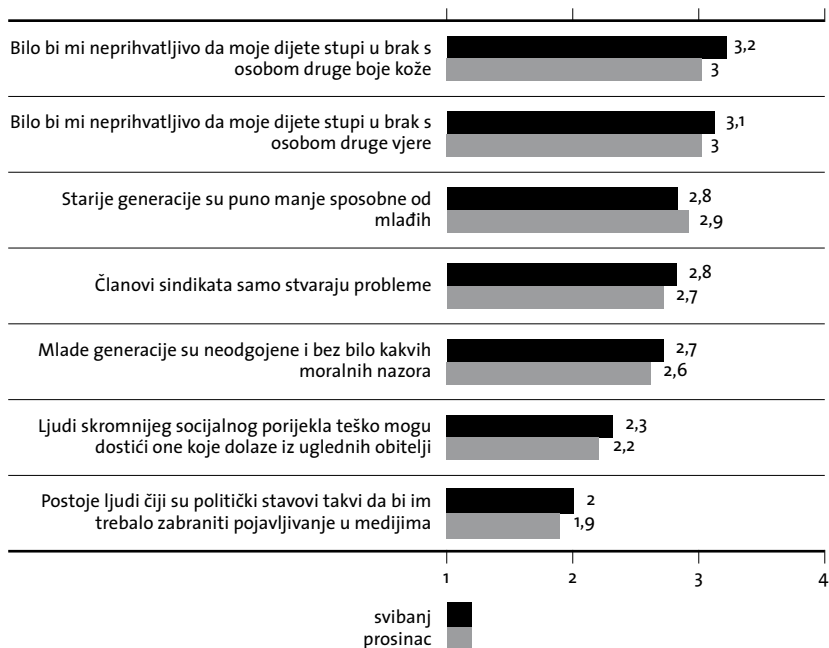
	N	U potpunosti se slaže	Uglavnom se slaže	Uglavnom se ne slaže	Uopće se ne slaže	Ne zna/Odbija
Nastojim izbjeći kontakte s osobama koje su puno niže obrazovane od mene	1300	06.0	05.6	14.6	71.8	02.0
Ne bih volio imati teškog invalida za radnog kolegu jer bi to značilo da moram raditi dio njegovog posla	1300	05.6	06.6	19.9	63.8	04.1
Bilo bi mi neprihvatljivo da moje dijete stupi u brak s osobom druge nacionalnosti	1300	11.3	09.9	19.5	55.6	03.7
Žene i muškarci nisu jednaki po prirodi, pa ne mogu niti imati jednaku društvenu ulogu	1300	11.2	11.7	19.2	54.6	03.3
Podržavam poslodavca koji ne želi zaposliti HIV pozitivnu osobu (SIDA)	1300	09.7	07.9	22.9	53.1	06.5
Bilo bi mi neprihvatljivo da moje dijete stupi u brak s osobom druge boje kože	1300	09.8	14.2	20.0	51.0	05.1
Osjećao/la bi se izrazito neugodno kada bi dozna/la da je netko od mojih kolega na poslu ili susjeda homoseksualac ili lezbijka	1300	13.0	11.7	17.5	50.8	06.9
Bilo bi mi neprihvatljivo da moje dijete stupi u brak s osobom druge vjere	1300	12.8	11.8	21.6	50.0	03.9
Starije osoba koja se nikada nije udavala ili ženila očito nije posve uredu, jer bi inače našla partnera	1300	08.9	13.5	23.8	46.1	07.7
Članovi sindikata samo stvaraju probleme	1300	13.4	20.4	27.4	32.4	06.5

Starije generacije su puno manje sposobne od mladih	1300	13.5	20.8	28.5	31.8	05.4
Mlade generacije su neodgojene i bez bilo kakvih moralnih nazora	1300	13.6	26.9	26.8	27.7	04.9
Ljudi skromnijeg socijalnog porijekla teško mogu dostići one koje dolaze iz uglednih obitelji	1300	33.0	27.8	13.8	21.6	03.8
Postoje ljudi čiji su politički stavovi takvi da bi im trebalo zabraniti pojavljivanje u medijima	1300	46.1	20.5	13.3	15.3	04.8

Slika 1. Za svaku izjavu mi recite da li se vi s njom u potpunosti slažete , uglavnom slažete , uglavnom ne slažete ili se uopće ne slažete? Ocjene na skali od 1 do 4, pri čemu 1 znači kako se ispitanik u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom, a 4 kako se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Slika 2. Za svaku izjavu mi recite da li se vi s njom u potpunosti slažete , uglavnom slažete , uglavnom ne slažete ili se uopće ne slažete? Ocjene na skali od 1 do 4, pri čemu 1 znači kako se ispitanik u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom, a 4 kako se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom.

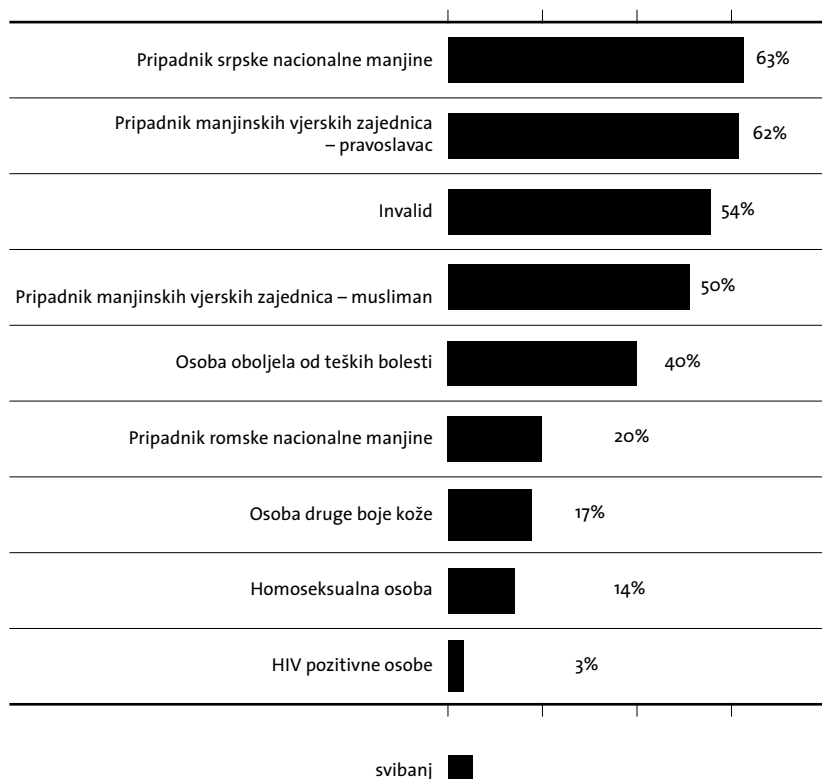
U drugom valu istraživanja ispitanike/ce smo upitali da li imaju prijatelje ili kolege na poslu koji su pripadnici pojedinih društvenih skupina te nekoliko pitanja koja su vezana uz kampanju koja je bila u tijeku krajem studenog i u prosincu.

Najviše ispitanika ima prijatelje ili kolege koji su pripadnici srpske nacionalne manjine (63%). Ujedno 62% ispitanika poznaje osobu koja je pravoslavne vjere. S obzirom na visoku korelaciju ova dva obilježja taj podatak je očekivan. Oko polovice ispitanika ima prijatelja ili kolegu s invaliditetom i osobe koje se izjašnjavaju kao muslimani. Najmanje ispitanika poznaje HIV pozitivnu osobu što ne iznenađuje s obzirom na relativno mali broj osoba koje su HIV pozitivne u Hrvatskoj. Oko 14% ispitanika poznaje homoseksualnu osobu.

Osobe koje su u kontaktu s većim brojem različitih društvenih skupina pokazuju manju socijalnu distancu prema većini socijalnih skupina.

Osobno iskustvo i poznavanje osoba koje znaju biti izložene diskriminaciji radi nekih svojih osobina ili obilježja ukazuju kako te osobe bolje prepoznaju potrebe društvenih skupina koje su izložene diskriminaciji.

Slika 3. Imate li Vi prijatelja, kolegu ili suradnika koji je pripadnik sljedećih društvenih skupina?

Tablica 4. Za svaku izjavu mi recite da li se vi s njom u potpunosti slažete , uglavnom slažete , uglavnom ne slažete ili se uopće ne slažete? Ocjene na skali od 1 do 4, pri čemu 1 znači kako se ispitanik u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom, a 4 kako se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom. – prema broju skupina s kojima osoba ima socijalni kontakt

	Cijeli uzorak	Broj skupina s kojima ima socijalni kontakt				
		Niti jedna	Jedna do dvije	Tri do četiri	Pet do šest	Više od 6
Nastojim izbjeći kontakte s osobama koje su puno niže obrazovane od mene	3,5	3,3	3,4	3,5	3,5	3,7
Ne bih volio imati teškog invalida za radnog kolegu jer bi to značilo da moram raditi dio njegovog posla	3,5	3	3,3	3,7	3,7	3,8
Podržavam poslodavca koji ne želi zaposliti HIV pozitivnu osobu (SIDA)	3,3	2,9	3	3,4	3,5	3,6
Starije osoba koja se nikada nije udavala ili ženila očito nije posve uredu, jer bi inače našla partnera	3,2	3,2	3,1	3,2	3,3	3,4
Osjećao/la bi se izrazito neugodno kada bi dozna/la da je netko od mojih kolega na poslu ili susjeda homoseksualac ili lezbijka	3,2	3,1	3	3,2	3,5	3,6
Bilo bi mi neprihvatljivo da moje dijete stupi u brak s osobom druge nacionalnosti	3,1	2,7	3,1	3,2	3,3	3,5
Žene i muškarci nisu jednaki po prirodi, pa ne mogu niti imati jednaku društvenu ulogu	3,1	2,8	2,8	3,2	3,4	3,6

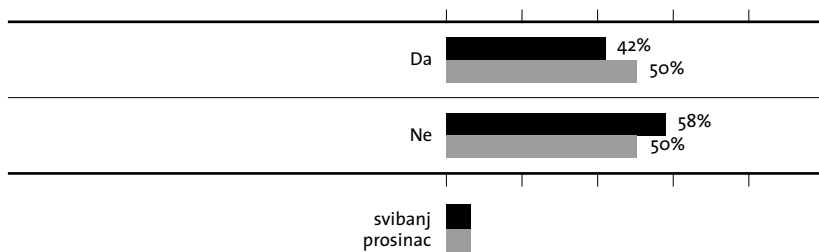
Tablica 5. Za svaku izjavu mi recite da li se vi s njom u potpunosti slažete , uglavnom slažete , uglavnom ne slažete ili se uopće ne slažete? Ocjene na skali od 1 do 4, pri čemu 1 znači kako se ispitanik u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom, a 4 kako se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom. – prema broju skupina s kojima osoba ima socijalni kontakt

	Cijeli uzorak	Broj skupina s kojima ima socijalni kontakt				
		Niti jedna	Jedna do dvije	Tri do četiri	Pet do šest	Više od 6
Bilo bi mi neprihvatljivo da moje dijete stupi u brak s osobom druge vjere	3	2,8	2,8	3	3,2	3,3
Bilo bi mi neprihvatljivo da moje dijete stupi u brak s osobom druge boje kože	3	2,9	2,9	3	3,2	3,5
Starije generacije su puno manje sposobne od mlađih	2,9	2,7	2,7	3	3	3,3
Članovi sindikata samo stvaraju probleme	2,7	2,4	2,6	2,8	2,9	2,9
Mlade generacije su neodgojene i bez bilo kakvih moralnih nazora	2,7	2,8	2,5	2,6	2,8	2,7
Ljudi skromnijeg socijalnog porijekla teško mogu dostići one koje dolaze iz uglednih obitelji	2,2	2,1	2,1	2,2	2,3	2,2
Postoje ljudi čiji su politički stavovi takvi da bi im trebalo zabraniti pojavljivanje u medijima	1,8	2,1	1,8	1,8	1,8	1,8

3.2 UPOZNATOST GRAĐANA SA ZAKONOM O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE

U srpnju 2008. Hrvatski sabor je izglasao Zakon o suzbijanju diskriminacije te je bilo važno utvrditi koliko je građana upoznato s činjenicom da je u Hrvatskoj na snazi Zakon o suzbijanju diskriminacije. U odnosu na prvi val istraživanja, desio se pozitivni pomak. U prvom istraživanju s donošenjem Zakona bilo je upoznato manje od polovice građana, njih 42%, dok je nakon drugog vala istraživanja udio viši te je polovica građana (50,9%) upoznata kako je u Hrvatskoj donesen Zakon. Iako je uočen pozitivan pomak nema jasnih pokazatelja kako je to direktna posljedica informativne kampanje koja je u tijeku. U oba vala istraživanja je primjetno kako su mlađi ispitanici ti koji su nešto manje upoznati s donošenjem Zakona, što je vjerojatno posljedica nešto manje usmjerenosti na informativni sadržaj mlađe populacije.

Slika 4. Jeste li čuli da je nedavno Hrvatski sabor donio Zakon o suzbijanju diskriminacije?

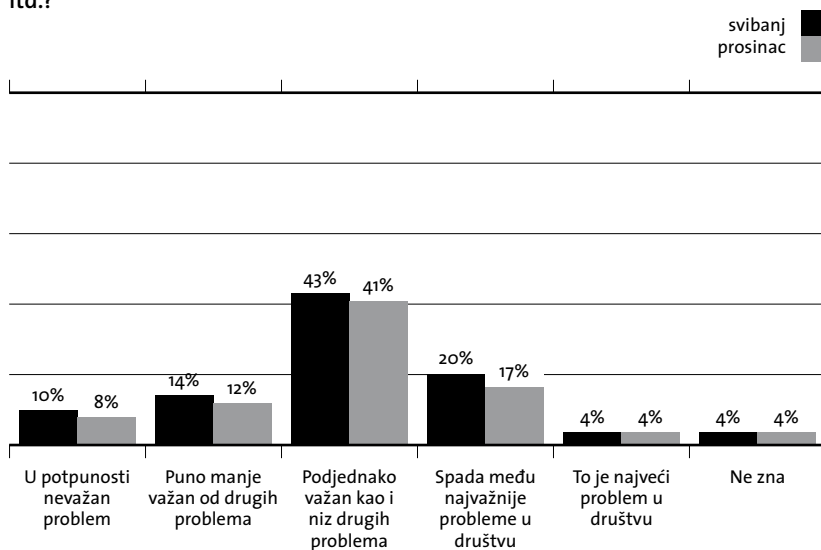
Prema osobnom shvaćanju ispitanika diskriminacija je najčešće vezana uz omalovažavanje, ponižavanje ili podcjenjivanje. Dio pojedinaca diskriminaciju veže uz razlike prema spolu, drugoj boji kože, vjere ili nacionalnosti. Iz broja različitih odgovora jasno je vidljivo kako građani na različite načine vide diskriminaciju. Ono što je važno napomenuti i istaknuti kako dio građana nije u mogućnosti svojim riječima izraziti što je diskriminacija što upućuje na to kako je i dalje potrebno usmjeriti kampanju na informiranje građana, posebice osoba s nižim obrazovanjem, ne samo o pojavnosti diskriminacije nego i što ona sve uključuje.

Slika 5. Što Vi osobno smatrate diskriminacijom?

Razina osviještenosti o tome koliki je diskriminacija problem u hrvatskom društvu nije se značajno promijenila u odnosu na prvi val istraživanja. I dalje relativno mali broj građana negira problem diskriminacije; oko 4% građana je u svakom od valova istraživanja navelo kako je problem diskriminacije u potpunosti nevažan problem. S druge strane, velika većina građana smatra kako je diskriminacija jedan od problema koji je prisutan u našem društvu. Za nešto manje od 1/5 građana je to najveći problem u društvu, a još oko 1/4 građana smatra kako diskriminacija spada u najvažnije probleme društva.

Slika 6. Koliko je, prema Vašem mišljenju, u Hrvatskoj značajan problem diskriminacije, odnosno stavljanja osoba u nepovoljan položaj zbog osobnih karakteristika kao što su spol, dob, nacionalna pripadnost, zdravstveno stanje, invaliditet itd.?

Velika većina građana, 83% u prvom valu istraživanja i 86% u drugom valu, je prepoznala kako je bilo potrebno donijeti ovakav Zakon. Donošenje ovog Zakona podjednako je pozdravljeno od strane svih podskupina, tj. ne postoje razlike u stavovima građana s obzirom na socio-ekonomske karakteristike ispitanika.

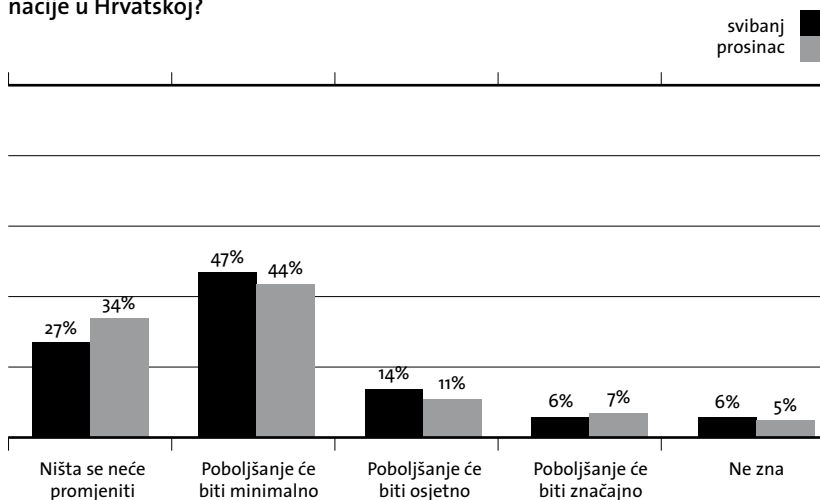
Slika 7 – drugi val. Je li, prema Vašem mišljenju, u Hrvatskoj bilo potrebe za donošenjem Zakona o suzbijanju diskriminacije?

Baza:
Ukupna ciljna
populacija

Iako pozdravljaju donošenje ovog zakona velika većina građana smatra kako on neće ništa bitno promijeniti ili kako će poboljšanja biti minimalna. U svibnju je oko ¼ građana navela kako prema njihovim mišljenju Zakon neće ništa promijeniti, dok to sada, u mjesecu prosincu, navodi 1/3 građana. Ovakav stav ukazuje na činjenicu kako građani relativno slabo vjeruju u institucije i sam proces provedbe zakona, tj. vjerojatno doživljavaju ovaj zakon “kao mrtvo slovo na papiru”.

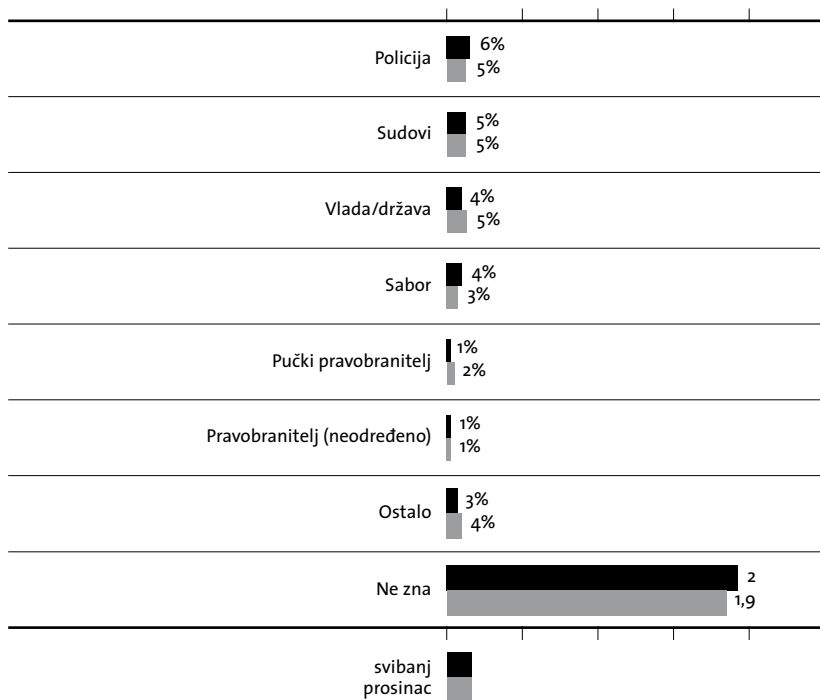
Slika 8. Očekujete li da će donošenje tog Zakona utjecati na smanjenje diskriminacije u Hrvatskoj?

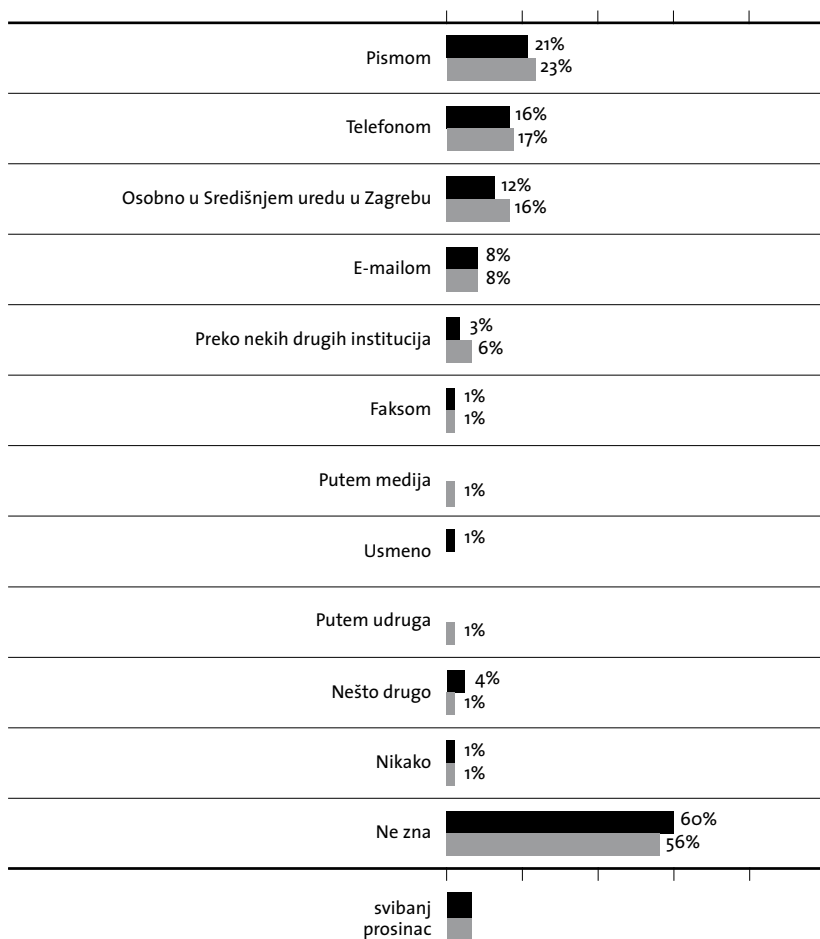
I dalje je izrazito malo građana upoznato s činjenicom koje je glavno javno tijelo za suzbijanje diskriminacije. Svega 2% građana je navelo Pučkog pravobranitelja. U prosjeku oko 5% ispitanika navelo je druge institucije kao što su policija, sudovi i Vlada, odnosno država. Više od polovice građana nije upoznato na koje sve načine se mogu obratiti Pučkom pravobranitelju ukoliko bi se našli u situaciju da budu diskriminirani.

Rezultati istraživanja jasno ukazuju kako građani nisu upoznati s time niti na koji način kome se trebaju obratiti u slučaju da budu diskriminirani.

Slika 9. Koje je javno tijelo Zakonom o suzbijanju diskriminacije određeno kao središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije?

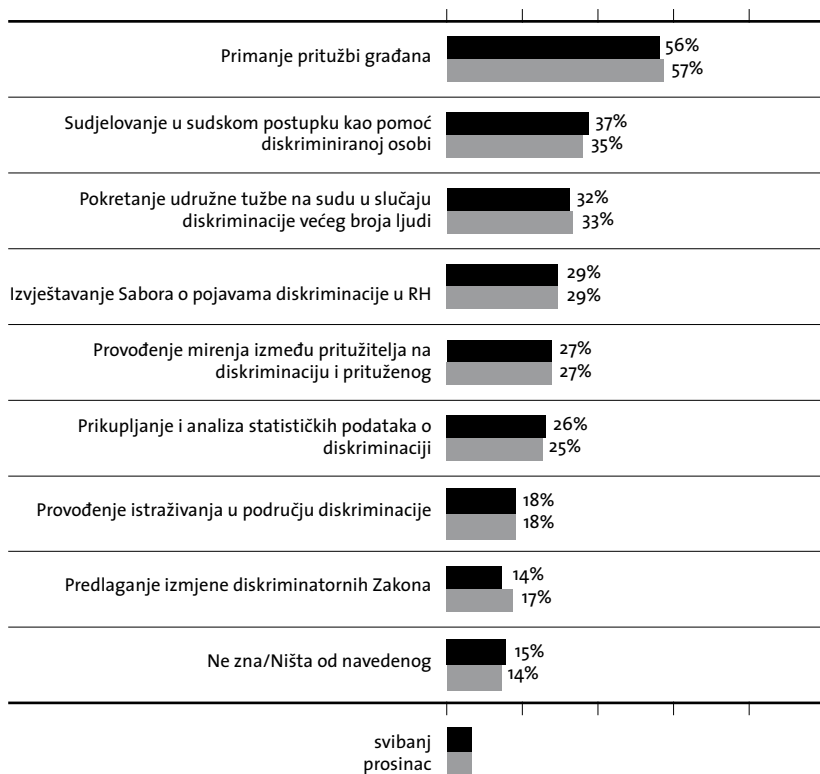
Slika 10. Na koje sve načine, prema Vašim informacijama, građani mogu podnijeti pritužbu o kršenjima njihovih prava Pučkom Pravobranitelju?

Građani i dalje prvenstveno kao najvažniju ovlast Pučkog pravobranitelja za suzbijanje diskriminacije smatraju direktno zaprimanje pritužbi (56%) što vjerojatno vide kao najopipljiviji dio djelokruga Pravobranitelja. Oko 1/3 građana navodi sudjelovanje u sudskom postupku i pokretanje udružene sudske tužbe u slučaju diskriminacije većeg broja ljudi kao važne ovlasti za suzbijanje diskriminacije.

Predlaganje izmjena diskriminatornih zakona i provođenje istraživanja u području diskriminacije najmanje je ispitanika navelo kao jednu od tri najvažnije ovlasti Pučkog pravobranitelja. U odnosu na rezultate istraživanja iz svibnja nisu uočene razlike u viđenju tri najvažnije ovlasti za suzbijanje diskriminacije.

Slika 11. Koje tri ovlasti Vi osobno smatrate najvažnijima za suzbijanje diskriminacije?

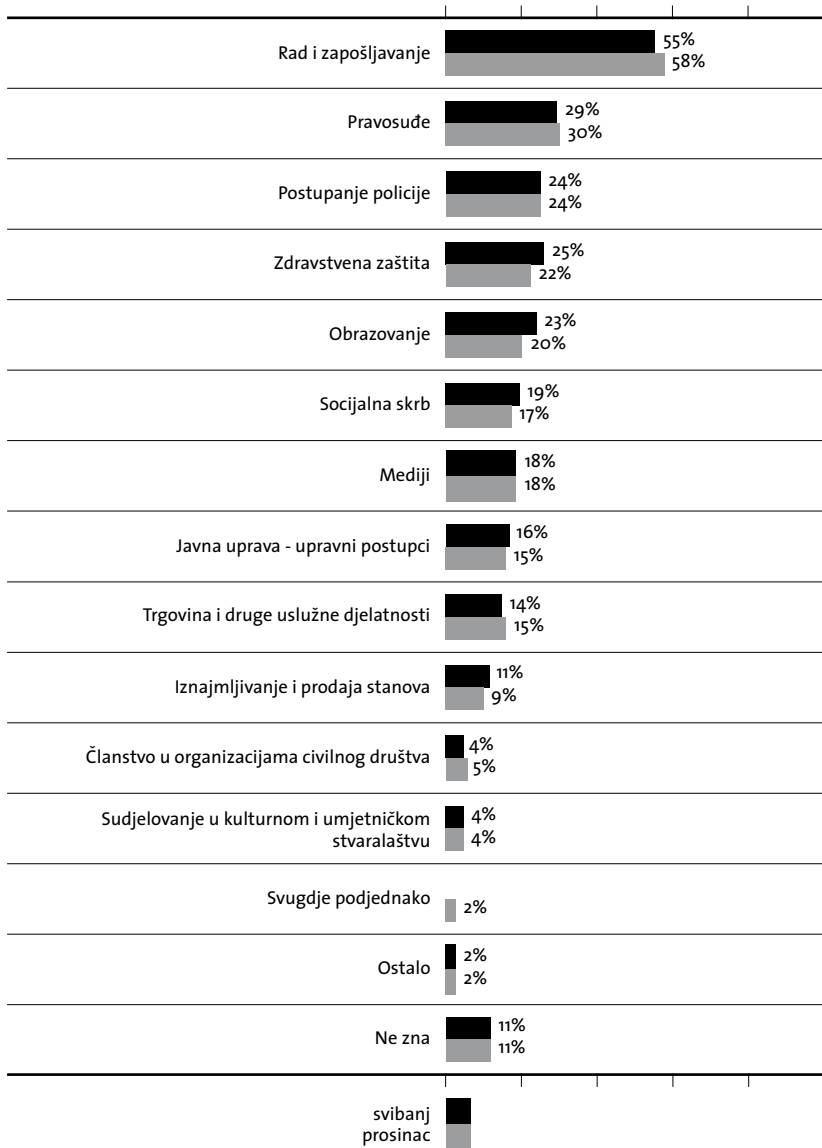

3.3 RAŠIRENOST DISKRIMINACIJE

Ispitanici su također upitani u kojim područjima je diskriminacija u Hrvatskoj raširena. Ispitanici su trebali navesti u kojim je područjima po njihovom mišljenju diskriminacija najraširenija, koje je drugo područje po raširenosti te koje je na trećem mjestu po raširenosti.

Ukupno gledajući sva tri odgovora koja su ispitanici naveli rad i zapošljavanje je područje koje je najviše ispitanika navelo u oba istraživanja kao područje u kojem je diskriminacija u Hrvatskoj raširena. U prvom valu je rad i zapošljavanje navelo 55% građana dok to sad izdvaja 58% građana. Ovaj blagi rast vjerojatna je posljedica nešto nestabilnije situacije na tržištu rada koje je uzorkovano recesijom. Po ukupnom broju navođenja slijedi pravosuđe te postupanje policije i zdravstvena zaštita. Najrjeđe su kao područja diskriminacije navođena sudjelovanja u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu te članstvo u organizacijama civilnog društva. Nema značajnih suštinskih odstupanja između dva vala istraživanja u stavu građana u kojim područjima se diskriminacija odvija.

Slika 12. U kojem od slijedećih područja je diskriminacija u Hrvatskoj općenito najraširenija? – sva tri područja

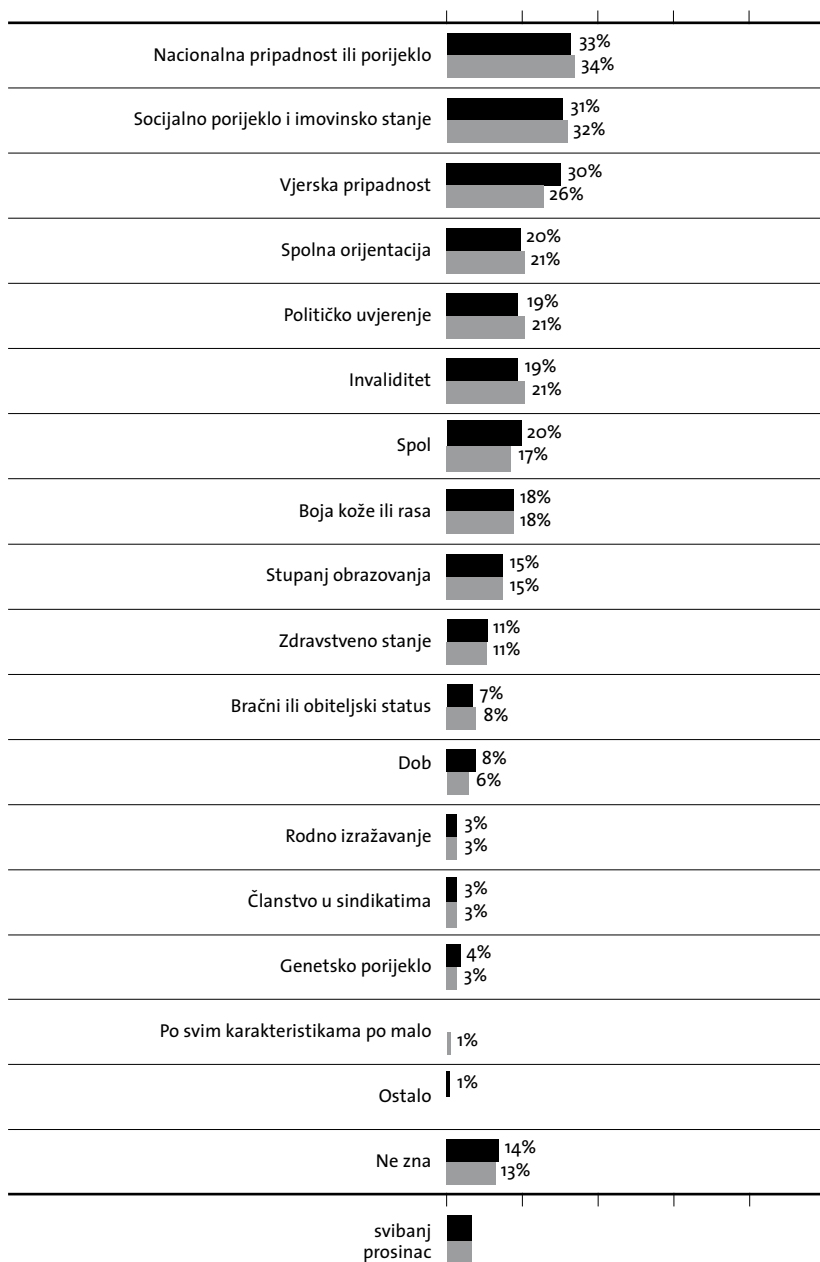

Ispitanici su također bili pitani s obzirom na koje karakteristike ispitanika je diskriminacija raširena. Kao i kod područja i kod obilježja ispitanici su trebali navesti obilježje u kojima je diskriminacija prema njihovom mišljenju najraširenija, druga po raširenosti te treća po raširenosti.

Relativna većina ispitanika izdvojila je ukupno gledajući tri obilježja u kojima je diskriminacija raširena. Ta obilježja su nacionalna pripadnost, socijalno porijeklo te vjerska pripadnost.

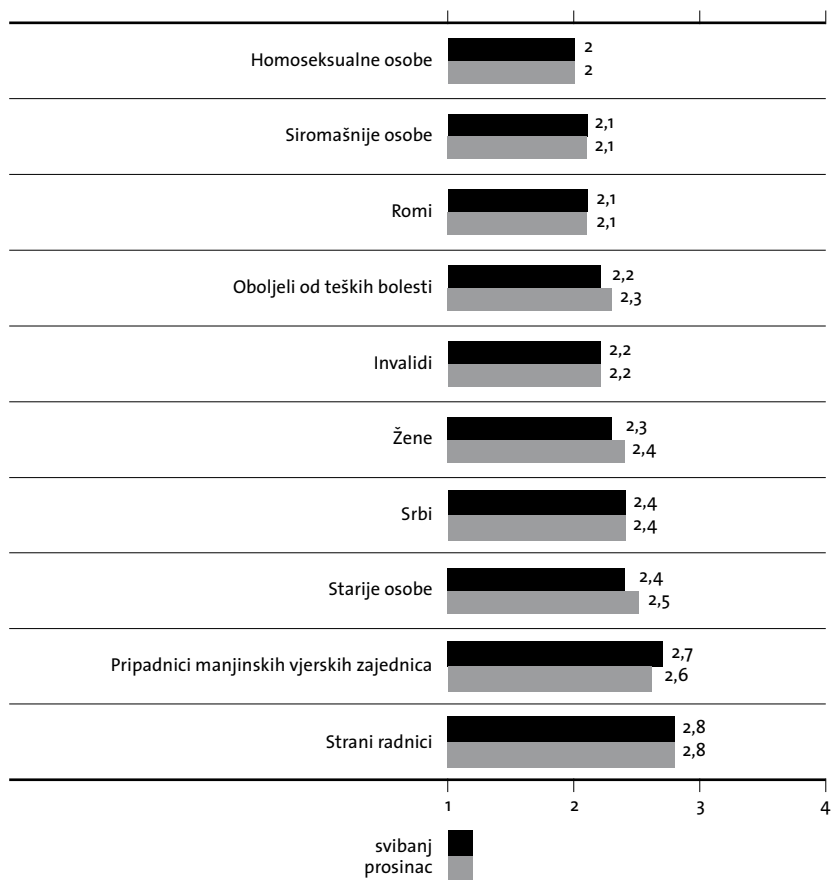
U odnosu na prvo istraživanje može se uočiti nekoliko zanimljivih nalaza. Općenito se može uočiti kako su ispitanici u ovom valu istraživanja nešto češće navodili gotovo većinu karakteristika osoba prema kojima su osobe diskriminirane. Nešto se promijenio redoslijed navođenja osobina iako te razlike nisu velike, npr. političko uvjerenje se pomaklo sa šestog na četvrto mjesto što je vjerojatno direktna posljedica nadolazećih izbora. Važno je napomenuti kako razlike nisu značajne, ali općenito ukazuju na nešto viši nivo osviještenosti u kojim područjima se diskriminacija odvija.

Slika 13. Diskriminacija se događa s obzirom na različite karakteristike osoba. Prema kojem od slijedećih obilježja je diskriminacija u Hrvatskoj najraširenija?

Na kraju ovog poglavlja ispitanici su bili upitani koliko je prema njihovom mišljenju u hrvatskom društvu raširena diskriminacija prema pojedinim društvenim skupinama. Kao i u prethodnom valu istraživanja građani smatraju kako je najmanje raširena diskriminacija stranih radnika te pripadnika manjinskih vjerskih zajednica. S druge strane smatraju kako je raširenija prema homoseksualnim osobama, siromašnijim ljudima te Romima. U prvom valu istraživanja više od 60% ispitanika navelo je kako je diskriminacija u našem društvu raširena prema homoseksualnim osobama, to sada navodi 63% ispitanika. Oko ¼ ispitanika nema stav prema tome koliko je diskriminacija prema homoseksualnim skupinama raširena. Kako je diskriminacija raširena prema siromašnijim osobama u prvom i drugom valu istraživanju je izdvojila 69% ispitanika. Oko 63% ispitanika u oba vala istraživanja navodi kako je diskriminacija raširena prema Romima. Ispitanice nešto češće nego ispitanici ističu raširenost diskriminacije u većini navedenih društvenih skupina. Također ispitanici koji nisu hrvatske nacionalnosti u većoj mjeri ističu kako je diskriminacija raširena među pojedinim društvenim skupinama. Starije osobe te osobe nižeg obrazovanja nešto rjeđe ističu raširenost diskriminacije među navedenim skupinama.

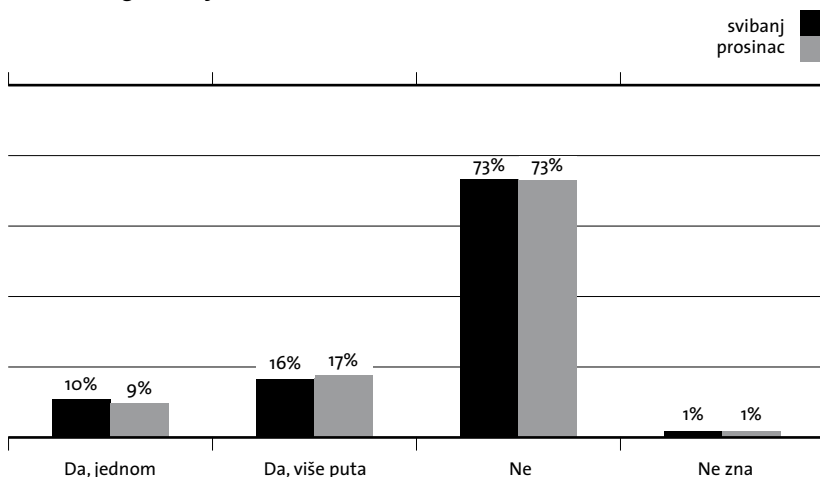
Slika 14. Koliko je u našem društvu raširena diskriminacija pripadnika svake od sljedećih društvenih skupina? Ocjene na skali od 1 do 4, pri čemu 1 znači kako je diskriminacija u ovom području jako raširena, a 4 kako je vrlo rijetka.

3.4 OSOBNO ISKUSTVO

Nakon pitanja o percepciji diskriminacije i stavovima prema diskriminaciji, ispitanici su bili upitani i o vlastitim iskustvima s diskriminacijom. Oko tri četvrtine ispitanika u posljednjih pet godina nije imalo iskustava s diskriminacijom tj. smatraju kako se nisu našli u situaciji da ih netko diskriminira na osnovu nekih obilježja. U prvom valu istraživanja 10% ispitanika je navelo kako su bili jednom diskriminirani, dok to u drugom valu istraživanja navodi 9% ispitanika. Kako su bili više puta diskriminirani sada navodi 16% ispitanih, dok je to u prvom valu istraživanja navelo 17% ispitanika. S obzirom na određena socio-demografska obilježja ispitanika nisu uočene značajne razlike.

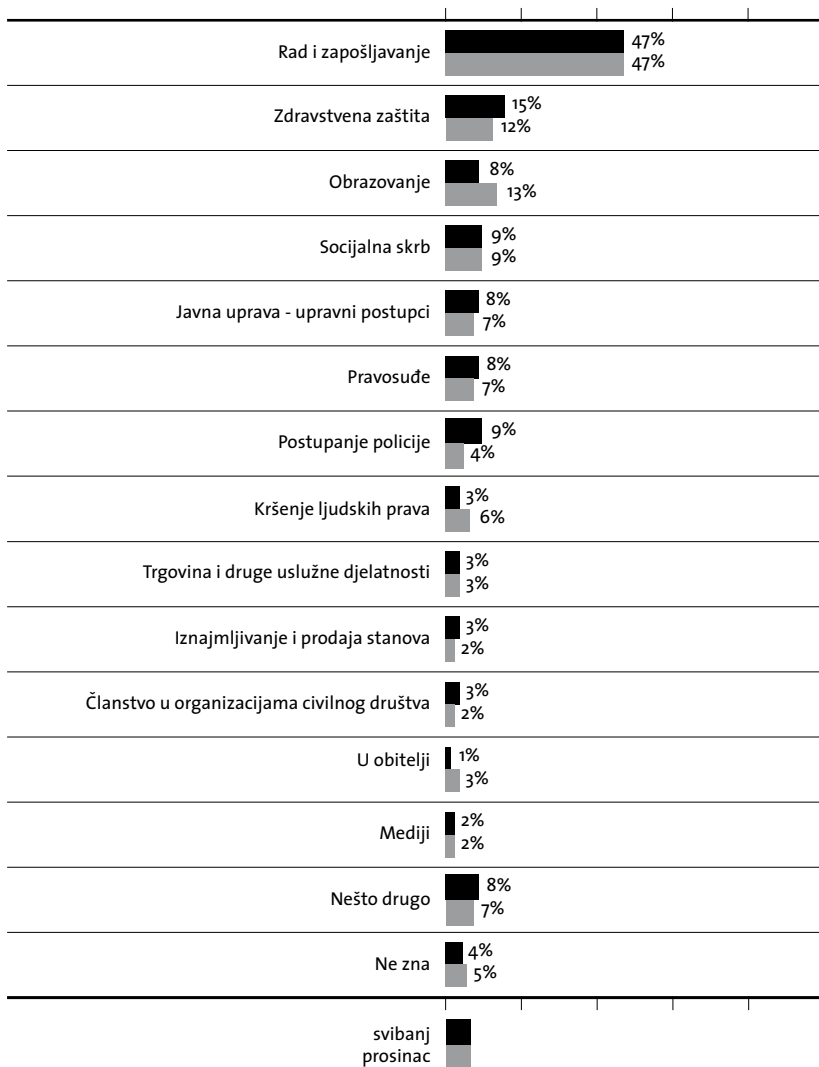
Slika 15. Jeste li Vi osobno u posljednjih pet godina bili diskriminirani, odnosno stavljeni u nepovoljan položaj zbog neke osobne karakteristike, od strane neke osobe ili organizacije?

Rad i zapošljavanje je područje diskriminacije koje je navelo najviše ispitanika koji su bili diskriminirani. Osim očekivanih razlika kao što su da su mlađe osobe češće bile diskriminirane u obrazovanju, a starije rjeđe vezano uz rad i zapošljavanje u ovom valu istraživanja nisu uočene značajne razlike prema socio-demografskim obilježjima.

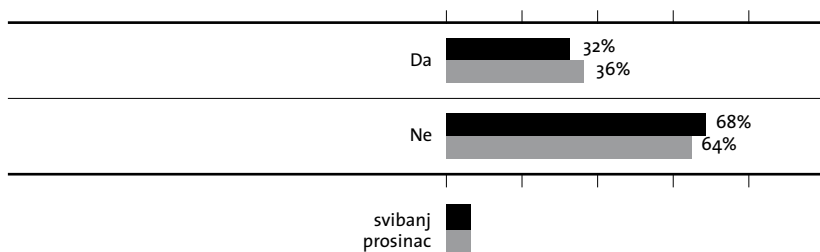
Ispitanici koji su bili diskriminirani smatraju kako su bili diskriminirani radi svojeg socijalnog porijekla, spola i nacionalne pripadnosti. Ispitanici su u nešto manjem broju slučajeva bili diskriminirani na osnovu drugih osobina kao što su dob, političko uvjerenje, stupanj obrazovanja itd.

Slika 16. U kojem području ste bili diskriminirani? – Samo osobe koje su navele da su bile diskriminirane

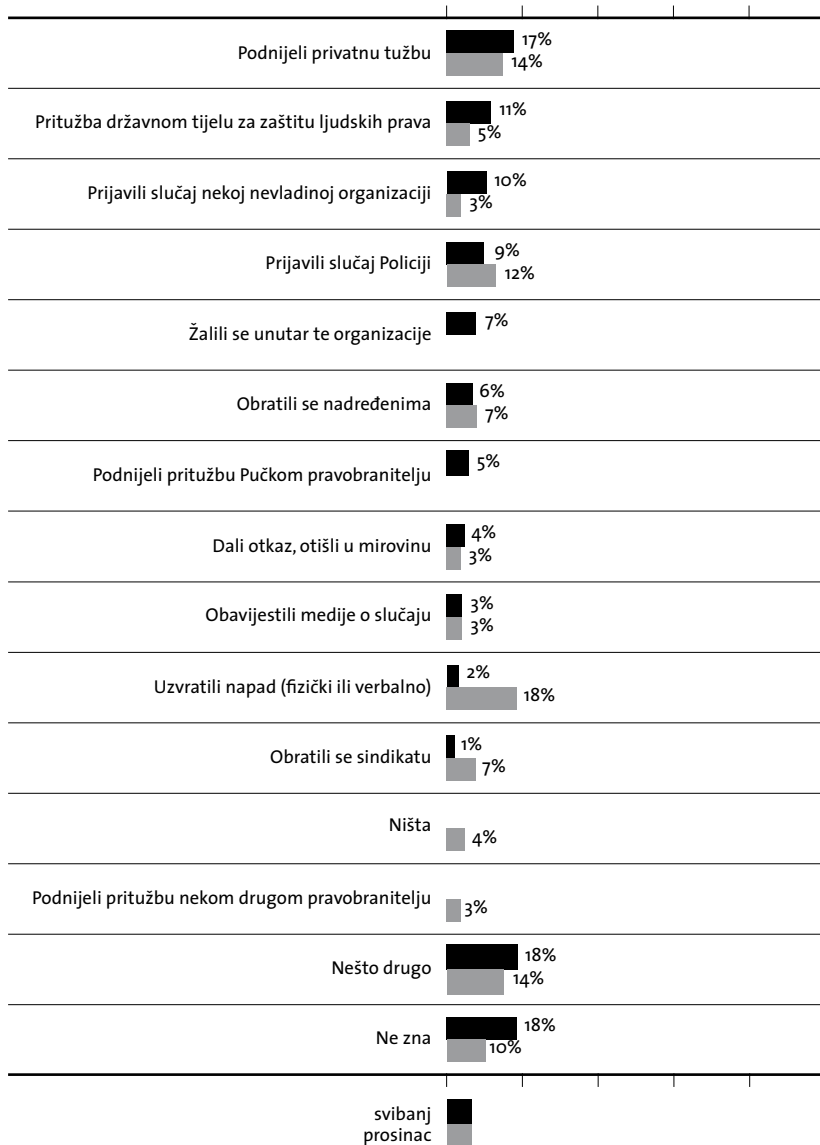
Vrlo je važan podatak koliko je ispitanika poduzelo nešto u slučaju kada su bili diskriminirani. Svega trećina navodi kako su poduzeli određene korake kako bi zaštitili svoja prava. U odnosu na prošli val istraživanja možemo uočiti blagi porast iako on nije statistički značajan. Ovaj podatak pokazuje kako građani nisu u dovoljnoj mjeri upoznati sa svojim pravima. Vidjeli smo kako u velikoj mjeri ne znaju kome se trebaju obratiti, a i ne pokazuju povjerenje u sami zakon.

Slika 17. Jeste li poduzeli kakve korake u tom slučaju kako biste zaštitili svoja prava? – Samo osobe koje su navele da su bile diskriminirane

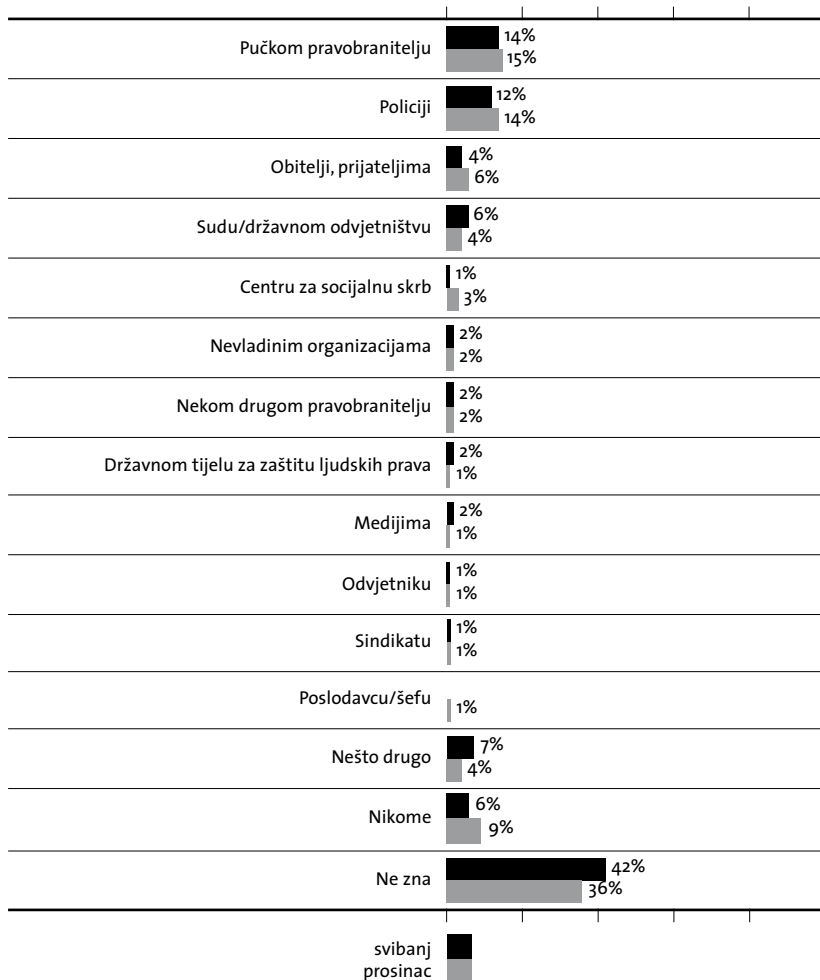
Nedostatak povjerenja u institucije i nedovoljno poznavanje rada institucija vidljivo je iz toga kako je najviše ispitanika koji su u drugom valu istraživanja naveli kako su bili diskriminirani uzvratilo napad (bilo verbalno ili fizički) tj. odlučilo samostalno riješiti svoj problem. Iako se mogu uočiti manja odstupanja u načinu rješavanja problema te razlike nisu značajne osim u slučaju kada su ispitanici sami uzvratili ili su se žalili unutar organizacije.

Slika 18. Što ste poduzeli? – Samo osobe koje su navele da su bile diskriminirane

Sve građane smo upitali kome bi se obratili u slučaju da budu diskriminirani. Relativna većina ispitanika u oba istraživanja navodi Pučkog pravobranitelja i policiju. Opet je važno napomenuti kako dio građana (više od 1/3) ne zna kome bi se obratila za pomoć.

Slika 19. Kome biste se najprije obratili za pomoć u slučaju da Vi osobno ili neko do Vaših bližnjih budete diskriminiran od strane neke osobe ili organizacije?

4. SAŽETAK

“Ovim se Zakonom osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.” *Članak 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije*

Oko 1/5 građana Hrvatske ne poznaje pojam diskriminacije tj. odnosno ne zna samostalno svojim riječima opisati što za njih znači diskriminacija. Taj podatak ukazuje kako je potrebno nastaviti informirati građane ne samo o pojavnosti diskriminacije nego i što ona sve uključuje. Kao “osjetljive” tj. skupine koje su slabije upoznate s pojmom diskriminacije, izdvojile su se starije osobe, osobe nižeg obrazovanja te osobe iz ruralnih krajeva. Te skupine ujedno pokazuju nešto veću socijalnu distancu te rjeđe prepoznaju raširenost diskriminacije prema pojedinim društvenim skupinama. Svakako je potrebno nastaviti s informiranjem tih skupina o tome što diskriminacija podrazumijeva te ukazivati na potrebe osoba koje su po nekom obilježju drugačije od “većine”. S druge strane, mlađe osobe i osobe s višim stupnjem obrazovanja pokazuju veću otvorenost prema društvenim skupinama koje su izložene diskriminaciji.

Velika većina građana pozdravlja donošenje Zakona o suzbijanju diskriminacije, ali postoji izražena skepsa u provođenje samog zakona. Za samo funkcioniranje i razvoj cijelog društva u cjelini, rast osviještenosti o diskriminaciju i njezinom sprječavanju izuzetno je važno da Zakon ne ostane “mrtvo slovo na papiru” nego da u potpunosti oživi.